

Κατά την απριλιανή δικτατορία

Του ΔΗΜΗΤΡΗ ΣαΡΑΝΤαΚΟΥ αντιπροέδρου της Εταιρείας Διάσωσης Ιστορικών αρχείων

ΑΠΟ ΤΙΣ ΠΡΩΤΕΣ ενέργειες της απριλιανής δικτατορίας ήταν η σύλληψη χιλιάδων αριστερών και η συγκέντρωσή τους στον Ιππόδρομο του Φαλήρου. Εκεί δολοφονήθηκε, την πρώτη νύχτα, ο πρώτος νεκρός του αντιδικτατορικού αγώνα, Ελής, και σημειώθηκαν αρκετές βιαιοπραγίες κατά των κρατούμενων. Ύστερα από λίγες ημέρες, οι κρατούμενοι μεταφέρθηκαν, με αρματαγωγά του στόλου, στη Γυάρο, όπου αναβίωσε το κλειστό από το 1960 στρατόπεδο-φυλακή, και στη Λέρο, όπου ιδρύθηκαν άλλα δύο στρατόπεδα-φυλακές, στο Παρθένι και στο Λακκί.

Ο χαρακτήρας των εκτοπίσεων στα νησιά του Αιγαίου διαφέρει από περίοδο σε περίοδο. Κατά την προπολεμική περίοδο (1924-1940), οι εκτοπίσεις αποσκοπούσαν να απομονώσουν τους σχετικά ευάριθμους ταξικούς εχθρούς του καθεστώτος και να παρεμποδίσουν τις πολιτικές και συνδικαλιστικές δραστηριότητές τους. Κατά την περίοδο του Εμφύλιου Πολέμου και των Πέτρινων Χρόνων του αυταρχισμού και της μισαλλοδοξίας (1946-1962), αποσκοπούσαν στην καθυπόταξη του ρωμαλέου και μαζικού εαμικού κινήματος, που γεννήθηκε από την αντίσταση κατά των κατακτητών, και, εν συνεχεία, στην περιστολή της δύναμης της αριστεράς, της οποίας το κόμμα (η Ε.Δ.Α.) αναδείχτηκε, το 1958, αξιωματική αντιπολίτευση. Τέλος, κατά την περίοδο της χούντας, οι εκτοπίσεις αποβλέπανε αφενός μεν στην εξουδετέρωση των γνωστότερων στελεχών της αριστεράς, με τον εγκλεισμό τους στα στρατόπεδα-φυλακές της Γυάρου και της Λέρου, αφετέρου δε στη γενικότερη τρομοκράτηση του πολιτικού κόσμου, με την εκτόπιση μεμονωμένων, επιφανών κυρίως, αντιπάλων της δικτατορίας σε διάφορα νησιά.

Το στρατόπεδο - φυλακή της Γυάρου

Η Γυάρος, το μικρό αυτό νησί των Κυκλάδων ήταν, κατά την αρχαιότητα, κατοικημένο, αλλά οι κάτοικοί του το εγκατέλειψαν για να αποφύγουν (κατά τον Πλίνιο) τις επιθέσεις τεραστίων ποντικών. Χρησιμοποιήθηκε ως τόπος εξορίας από τους Ρωμαίους και τους Βυζαντινούς. Και, πρόσκαιρα, και για λίγους μήνες, ως στρατόπεδο ανεπιθύμητων οπλιτών από το ελληνικό κράτος (1922) και Ιταλών αιχμαλώτων από τους Γερμανούς (1943). Να σημειωθεί ότι η κυβέρνηση Μεταξά είχε επιλέξει τη Γυάρο ως τόπο εξορίας, αλλά η υγειονομική επιτροπή που, με εντολή της, επισκέφθηκε το νησί το έκρινε ακατάλληλο.

Ό,τι όμως έκρινε ακατάλληλο η δικτατορία το βρήκε κατάλληλο η κοινοβουλευτική κυβέρνηση Σοφούλη και ο Άγγλος οργανωτής των φυλακών Γουίκαμ και, το 1947, μεταφέρθηκαν εκεί περίπου 14.500 πολιτικοί κρατούμενοι, οι οποίοι, με καταναγκαστική εργασία, άρχισαν να χτίζουν το κτίριο των φυλακών, που έμεινε ημιτελές ως το 1951, όταν η κυβέρνηση Πλαστήρα κατάργησε τη Γυάρο ως τόπο εξορίας και κράτησης. Συνολικά, από το νησί πέρασαν, μεταξύ 1947 και 1950, 18.000 κρατούμενοι. Το 1949 υπήρχαν 8.111 (Ν.

Αλιβιζάτος σ. 466), που ζούσαν κυρίως σε σκηνές, γιατί το κτίριο των φυλακών χωρούσε περί τους χίλιους. Τελικά, η κατασκευή του ολοκληρώθηκε από την κυβέρνηση Παπάγου, η όλη δε υπόθεση αποτέλεσε μέγα οικονομικό σκάνδαλο, αφού στοίχισε 10.700.000.000 δραχμές (713.000 δολάρια) χωρίς ουσιαστικά να πληρωθούν ημερομίσθια!

Το 1955, μετά την απόδραση των 27 από τα Βούρλα, μεταφέρθηκαν στη Γυάρο, για λίγους μήνες, 300 πολιτικοί κρατούμενοι από άλλες φυλακές.

Η δικτατορία των συνταγματαρχών επαναχρησιμοποίησε τη Γυάρο, από τον πρώτο ήδη μήνα. Στις 28.4.67 μεταφέρθηκαν εκεί οι πρώτοι 6.118 κρατούμενοι, οι οποίοι έφθασαν συνολικά τις 7.500. Από αυτούς, 1.000 έμεναν στο κτίριο των φυλακών και οι υπόλοιποι σε σκηνές. Για πρώτη φορά, στη Γυάρο, κρατήθηκαν και 240 γυναίκες, που μεταφέρθηκαν εκεί από τις φυλακές Αλικαρνασσού.

Οι κρατούμενοι ζούσαν σε συνθήκες πειθαρχημένης διαβίωσης, που δεν διέφεραν ουσιαστικά από τη διαβίωση των φυλακισμένων, μολονότι κανείς τους δεν είχε καμιά καταδικαστική απόφαση δικαστηρίου εις βάρος του. Μολονότι, κατά τη διάρκεια της κράτησής τους, δε σημειώθηκαν οι βιαιοπραγίες και οι βασανισμοί της περιόδου του Εμφύλιου Πολέμου, οι κρατούμενοι υπέφεραν από τη στενότητα του χώρου, την έλλειψη νερού και το κακό σιτηρέσιο.

Η διεθνής κατακραυγή αλλά και η απόπειρα της χούντας να προχωρήσει σε κάποιον επιφανειακό εκδημοκρατισμό του καθεστώτος της, την οδήγησαν, το καλοκαίρι του 1973, στην κατάργηση του στρατοπέδου και την απόλυση των κρατουμένων. Η ανατροπή του Παπαδόπουλου από τον Ιωαννίδη είχε συνέπεια να χρησιμοποιηθεί και πάλι η Γυάρος σαν φυλακή για 44 πολιτικούς κρατούμενους, από τον Φεβρουάριο του 1974 και ως την πτώση της χούντας.

Αφιέρωμα στη Γυάρο, το ξερονήσι των εκτοπίσεων, από τον ιστοχώρο Αστυπάλεια wordpress.blog

Η παρουσίαση κρίναμε ότι είναι ενδιαφέρουσα, γι' αυτό και τη διατηρούμε -σχεδόν- αυτούσια.

Αξιοποιούμε και προβάλλουμε και το φωτογραφικό υλικό, αυτό που συνέλεξαν οι ίδιοι, που γνωρίζουν - μάλλον- καλύτερα τη θάλασσά τους, το Αιγαίο, και τους θησαυρούς της.

ΑΙΓΑΙΟ ΤΟΠΟΣ ΕΞΟΡΙΑΣ: ΓΥΑΡΟΣ (ΓΙΟΥΡΑ)

ΓΥΑΡΟΣ Ή ΓΙΟΥΡΑ (ΑΕΡΟΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ)

Δεσπόζει μόνη της, ακατοίκητη, ήρεμη, ξεχασμένη από την πολυκοσμία, δίπλα σε άλλα κοσμοπολίτικα νησιά. Περνάμε δίπλα της, πολλές φορές, με κατεύθυνση σημαντικούς, για μας, προορισμούς, αδιαφορώντας για το ποιόν της. Η ιστορική Γυάρος αξίζει ένα τεράστιο διάλειμμα.

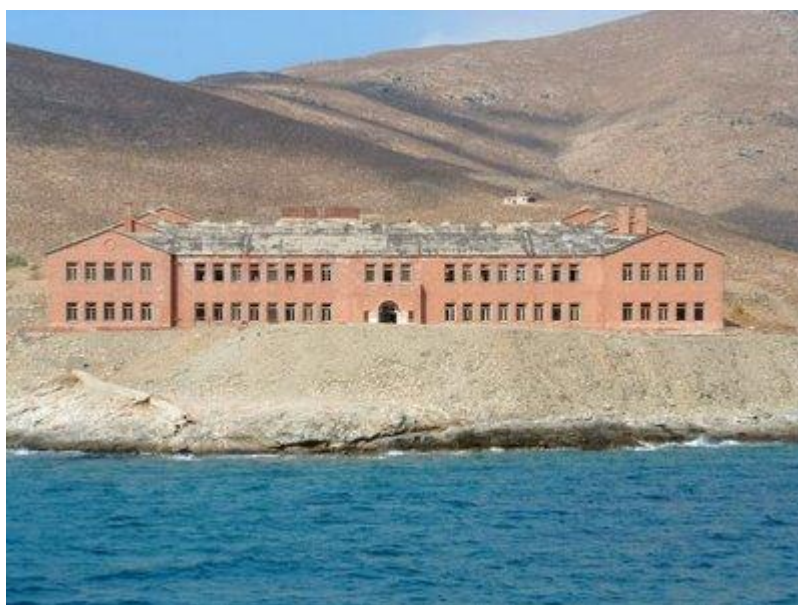
ΤΟ ΣΥΓΚΡΟΤΗΜΑ ΤΩΝ ΞΥΛΑΚΩΝ ΓΥΑΡΟΥ

Ανατολικά της Τζιάς, βορειότερα από τη Σύρο, βρίσκεται ένα ερημωμένο και άνυδρο νησί, ξεχασμένο από το χρόνο. Στη Γυάρο, τόπος θυσίας και μαρτυρίου συμπολιτών μας, ο χρόνος έχει αφήσει πάνω του ανεξίτηλα σημάδια. Ίχνη κακουχίας, που μετρούν τριάντα και βάλε χρόνια εγκατάλειψης, σκουριές και θραύσματα από ψυχές που χάθηκαν. Η προβλήτα που έδενε το καράβι για να κατεβάσει τους εξορισμένους, είναι το τελευταίο σημάδι εγκατάλειψης από την πολιτεία και βρίσκεται και αυτή πλέον μισοσπασμένη στα νερά του Αιγαίου πελάγους.

Δέσαμε πλώρα σε ένα κρίκο το κίτρινο Laser, περάσαμε και ένα σχοινί σε ένα τσιμεντένιο τμήμα που έχει παραμείνει πεσμένο εκεί, δίπλα στην προβλήτα. Ο βαρύς καιρός δυνάμωσε τα συναισθήματα, που ήταν μπερδεμένα ξαφνικά. Πίσω από την πολυκοσμία, δεν ακούγεται φωνή. Δεν κινείται τίποτα, κανένα σημάδι ζωής. Κι όμως κάτι, εκεί, πάνω σε αυτό το νησί, σε κάνει να θες να περπατήσεις, να ψάξεις, να αφήσεις το νου να ταξιδέψει και να ανακαλύψεις τα μέρη. Άλλωστε, τα σημάδια από τα χρόνια της εξορίας δεν είναι πρόσφατα. Μετρούν από τη ρωμαϊκή εποχή μέχρι και την νεότερη ιστορία της Ελλάδας.

Η Γυάρος, χρησιμοποιήθηκε ως τόπος εξορίας από το 1947 μέχρι το 1952 και από το 1956 μέχρι το 1974 για πολιτικούς εξόριστους. Συνολικά, 22.000 Έλληνες πέρασαν και μαρτύρησαν, παραμένοντας εκεί για μήνες, για χρόνια, ακόμη και για πάντα.

Στην αρχή, η διαμονή γινόταν κυρίως σε σκηνές, στα πέντε στρατόπεδα που είχαν φτιαχτεί σε κάθε όρμο. Από τα χέρια των εξόριστων όμως έγιναν εκβραχισμοί και διαμορφώσεις του εδάφους, διάνοιξη δρόμων και οικοδομικές εργασίες, για να χτιστούν τελικά φυλάκια, πυροβολεία αλλά και οι κεντρικές φυλακές. Αυτές είναι ένα οικοδόμημα επίμηκες, ορθογώνιο και διαμορφώνεται σε τέσσερα επίπεδα. Είναι δε τόσο επιβλητικό που είναι αδύνατο να μην το προσέξεις προερχόμενος από τη Σύρο ή την Τήνο. Βρίσκεται σε εκείνη την πλευρά και κοιτάει ανατολικά, όντας μία φυλακή παρόμοια με άλλες στη δυτική Ευρώπη.

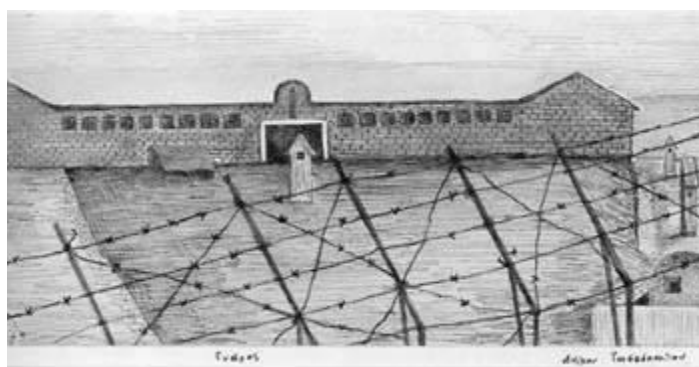

ΟΙ ΦΥΛΑΚΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΚΡΑΤΟΥΜΕΝΩΝ ΓΥΑΡΟΥ

Περπατήσαμε στον εξωτερικό προαύλιο χώρο. Ο φόβος του άγνωστου σε κυριεύει από την πρώτη στιγμή, αφού βρίσκεσαι σε ένα μέρος με τραγική ιστορία, ακατοίκητο, γεμάτο

πινακίδες που υπενθυμίζουν πως πρόκειται για ένα ζωντανό ναρκοπέδιο. Το ναυτικό χρησιμοποιούσε το συγκεκριμένο νησί για ασκήσεις βολής μέχρι πρότινος και λέγεται πως έχει καταστραφεί μέρος των νεκροταφείων, από τέτοιες βολές. Στο άκουσμα πως μπορεί να υπάρχουν άσκαστα βλήματα εκεί, ή πάνω στο νησί, περιορίζεις όσο γίνεται τις μετακινήσεις και προτιμάς τα πατημένα μονοπάτια. Το ναυτικό χρησιμοποιούσε περισσότερο το μικρό νησί που εφάπτεται στη Γυάρο, μέρος που εμείς προσωπικά δεν πήγαμε, γιατί δεν έχει και κάτι να δεις. Το κεντρικό κτίριο των φυλακών, άλλωστε, μπορεί να φάει αρκετό χρόνο, ο οποίος περνάει πολύ γρήγορα χαζεύοντας. Σπασμένα τζάμια, πόρτες διαλυμένες, σκουριά παντού, λεηλασίες, επιγραφές γραμμένες με σπρέι. Κάτι σε πιάνει εκεί μέσα και σε παρακινεί να φύγεις, κάτι σε κρατάει εκεί, να ψάξεις όλο το μέρος. Ανεβαίνουμε τα σκαλοπάτια, χωνόμαστε στα μαγειρεία, η οροφή των οποίων έχει αρχίσει να καταρρέει. Προχωράμε στα κελιά, στην απομόνωση και στα εστιατόρια. Η θέα και μόνο των παρατηρητηρίων για τους φύλακες, σε συγκλονίζει. **ΌΧΙ ΠΙΑ ΑΛΛΑ ΓΙΟΥΡΑ** αναγράφεται σε έναν έρημο τοίχο. Έγιναν πολλά εκεί, κάποιος δε θέλει να θυμάται, ή κάποιος θυμάται και δε θέλει να μάθουν και οι νεότεροι. Η ιστορία, όμως, δεν σβήνεται. Απλά γράφεται από τους εναπομείναντες, όπως αυτοί την έζησαν.

Η ΓΥΑΡΟΣ ΩΣ ΤΟΠΟΣ ΕΞΟΡΙΑΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ

ΠΡΟΑΥΛΙΟΣ ΧΩΡΟΣ ΦΥΛΑΚΩΝ ΓΥΑΡΟΥ

Ο σοφιστής Αγχίπυλος τρεφόταν αποκλειστικά με σύκα και νερό και ήταν σφριγηλός και υγιής ως τα βαθιά του γεράματα. Στην αρχαιότητα, υπήρχαν συκοφάντες που έσειαν τις συκιές για να αποκαλύπτουν τα σύκα, υπήρχαν συκοφάντες που έδειχναν τα γεννητικά τους όργανα, υπήρχαν συκοφάντες που κατέδιδαν τους κλέφτες των δημοσίων συκιών και υπήρχαν συκοφάντες που συκοφαντούσαν. Υπήρχαν και συκωροί-φύλακες. Στα κλαδιά της συκιάς της Γυάρου κρέμονταν άνθρωποι. Οι ανθρωποφύλακες κρεμούσαν τους εξόριστους από το δέντρο και διασκέδαζαν βλέποντάς τους να βασανίζονται. Η συκιά των Γιούρων ήταν ο προθάλαμος για να περάσουν οι άνθρωποι από τον πολιτισμό στη βαρβαρότητα κι έμεινε γνωστή σαν «συκιά του Γλάστρα», από το όνομα του αρχιβασιανιστή.

Η πρώτη γνωστή αναφορά στο νησί της Γυάρου είναι του Λέσβιου φιλοσόφου Θεόφραστου, τον 3ο αιώνα π.Χ., που αναφέρει ότι το νησί ερημώθηκε, όταν τα ποντίκια έδιωξαν τους κατοίκους. Τον 1ο αιώνα π.Χ., οι Ρωμαίοι συγγραφείς Μάρκος Τερέντιος Βάρρων και Πλίνιος μιλούν για «ποντίκια τεράστια, που μπορούσαν ακόμη και σίδηρο να φάνε και ανάγκασαν τους κατοίκους της Γυάρου να εγκαταλείψουν το νησί τους...».

Ο Τάκιτος ιστορεί ότι: «η νήσος Γυάρος ήτον η κυριωτάτη εκείνων, εις ας οι Ρωμαίοι έπεμπον τους πολιτικούς αυτών εξορίστους, ως μαρτυρούσι πολλά αρχαίων συγγραφέων χωρία. Κατά το 66 π.Χ., τοσούτοι διάσημοι Ρωμαίοι είχαν εξοριστεί εις Γυάρον, ώστε πληθύς νέων Ελλήνων συνέρρεον ίνα ακροασθώσι ιδίως τον Ρωμαίο φιλόσοφο, Μουσώνιο Ρούφο».

Ο στωικός φιλόσοφος Μουσώνιος Ρούφος είχε εξοριστεί στη Γυάρο επειδή, σύμφωνα με την κατηγορία, είχε συνωμοτήσει κατά του Νέρωνα, και έμεινε από το 65 μέχρι το 68 π.Χ., οπότε του επετράπη να επιστρέψει στη Ρώμη. Ο μαθητής του Επίκτητος λέει: «Εάν βρεθείς στη Γυάρο, ο νους σου να μην τρέχει στη ζωή της Ρώμης. Είναι προτιμότερο να παραμένεις προσηλωμένος στην πραγματικότητα -διότι αυτός που βρίσκεται στη Γυάρο ζει σαν άνθρωπος του πνεύματος».

«Είμαστε φυλακισμένοι επάνω στη γη και δέσμιοι ενός γήινου σώματος. Θα πεθάνω, αλλά πρέπει γι' αυτό να πεθάνω βρογκώντας; Θα φυλακισθώ. Αλλά πρέπει γι' αυτό να θρηνολογώ; Θα εξοριστώ. Αλλά ποιος μπορεί να με εμποδίσει να φύγω χαμογελώντας, εύθυμος και ήρεμος;

-Πες μου το μυστικό.

-Δεν το λέω, γιατί αυτό εξαρτάται από τη θέλησή μου.

-Θα σε ρίξω τότε στα σίδερα.

-Άνθρωπε, τι λες; Εμένα; Μόνο το πόδι μου μπορείς να αλυσοδέσεις. Τη θέλησή μου ούτε ο Δίας μπορεί να καταβάλει.

-Θα σε φυλακίσω.

-Το καημένο μου κορμί, εννοείς.

-Θα σε αποκεφαλίσω.

-Πότε εγώ δήλωσα πως μονάχα ο δικός μου τράχηλος δεν μπορεί να κοπεί;

Αυτές είναι οι σκέψεις που πρέπει να κάνει ένας φιλόσοφος, αυτά πρέπει να γράφει κάθε μέρα, σ' αυτά πρέπει να γυμνάζεται».

Στη Γυάρο φύτρωνε ένα εξαιρετικά δηλητηριώδες αγκάθι, ο άχεδρος, που ξήραινε τη βλάστηση, ενώ υπάρχει και ένα θρυλικό είδος φιδιού, ο μαύρος όφης. Κατά τους βυζαντινούς χρόνους, το νησί φαίνεται πως συνέχισε να χρησιμοποιείται σαν τόπος εξορίας. Στη Γυάρο έβρισκαν καταφύγιο οι πειρατές και τη χρησιμοποιούσαν ως ορμητήριο. Υπάρχει πληθώρα ιστοριών με πνιγμένους σε ναυάγια, σκοτωμένους σε ρεσάλτα πειρατών, τραγικές ιστορίες που συνέβησαν στα νερά των Γιούρων.

Ο Τουρνεφόρ, στο βιβλίο του (*Relation d' un voyage du Levant, 1700-02*), αναφέρει ότι, στη διάρκεια του ταξιδιού του, προσέγγισαν τη νήσο Γυάρο κι αντίκρισαν τρεις Θεονήστικους βοσκούς από την Άνω Σύρο, ξεχασμένους από τα αφεντικά τους, που έπεσαν λιμασμένοι στα παξιμάδια τους και τα έφαγαν όλα. Περιπλανήθηκε στο νησί και κατάλαβε, γιατί οι Ρωμαίοι αυτοκράτορες εξόριζαν εδώ τους πολιτικούς τους αντιπάλους. «Δεν υπάρχει πιο άγονος και άσχημος τόπος σε ολόκληρο το Αρχιπέλαγος. Εδώ δε φυτρώνει η συνήθης βλάστηση. Είδα μόνον μεγάλους αρουραίους, ίσως της ίδιας ράτσας με εκείνους που ανάγκασαν τους κατοίκους του νησιού να το εγκαταλείψουν. Ορισμένοι συγγραφείς, για να περιγράψουν την αθλιότητα του μέρους, έγραψαν ότι τα τρωκτικά αυτά ήταν αναγκασμένα να ροκανίζουν ακόμη και το σίδερο, όπως το έβγαζαν από τα ορυχεία. Με τις σκέψεις αυτές, ξαπλώσαμε τη νύχτα σε μια ερειπωμένη εκκλησία, αλλά δεν μας έπαιρνε ο ύπνος, από φόβο ότι θα έρχονταν οι ποντικοί να

μας φάνε τα αυτιά. Και, πριν καλά καλά ξημερώσει, σαλπάρουμε για την Άνδρο, για να μπορέσουμε να κοιμηθούμε λίγο στο πλοίο».

Το 1922, και για λίγους μήνες, το νησί μετεβλήθη από το ελληνικό κράτος σε στρατόπεδο ανεπιθύμητων οπλιτών. Το 1936, η κυβέρνηση Μεταξά επέλεξε τη Γυάρο ως τόπο εξορίας, αλλά η υγειονομική επιτροπή που στάλθηκε στο νησί το έκρινε ακατάλληλο. Το 1943, μεταφέρθηκαν εκεί από τους Γερμανούς Ιταλοί αιχμάλωτοι. Και από τις 11 Ιουλίου 1947, και σε όλη τη διάρκεια του Εμφυλίου Πολέμου, η Γυάρος λειτούργησε ως τόπος εξορίας πολιτικών κρατουμένων. Συνολικά από το νησί πέρασαν, μεταξύ 1947 και 1950, 18.000 πολιτικοί εξόριστοι. Η Γυάρος έκλεισε το 1962. Πέντε χρόνια αργότερα, το 1967, η χούντα των συνταγματαρχών θέτει και πάλι τη Γυάρο σε λειτουργία, μέχρι τις 24 Ιουλίου του 1974. Ο αριθμός των πολιτικών κρατουμένων, αυτή τη φορά, έφθασε συνολικά τις 7.500.

Όταν το νησί έπαψε πλέον να είναι τόπος εξορίας χρησιμοποιήθηκε σαν πεδίο βολής για το Πολεμικό Ναυτικό. Στην απογραφή του 1981, ουδείς κάτοικος κατεγράφη, υπήρχαν μόνο οι 23 τάφοι των πολιτικών εξορίστων. Το 2002, αποχαρακτήριστηκε από «Ναυτικό Οχυρό» και έπαψε να είναι Πεδίο Βολής. Άθικτα βλήματα από βολές υπάρχουν σκόρπια στην ξηρά και στη θάλασσα και, σύμφωνα με το Παρατηρητήριο των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, μέχρι και το 2004, υπήρχε ενεργό ναρκοπέδιο.

Σήμερα, το νησί είναι ένας έρημος τόπος, απομένουν μόνο οι ερειπωμένες εγκαταστάσεις των φυλακών, οι αγιουργιανοί βοσκοί της Άνω Σύρου και τα λίγα κότερα που δένουν το καλοκαίρι. Μετά από διαβήματα των επιζώντων μαρτύρων της Γυάρου, αποφασίστηκε τελικά να κηρυχτεί το νησί τόπος μνήμης γι' αυτούς που αλυσοδέθηκαν εκεί από το Κράτος και τη Βία.

ΤΟΠΟΙ ΕΞΟΡΙΑΣ Την ρομφαίαν την φλογίνην

ΚΩΣΤΗΣ ΛΙΟΝΤΗΣ Επιμέλεια αφιερώματος

Ο Αδάμ υποκύπτοντας στη γυναίκα του, την Εύα, και δοκιμάζοντας τον απαγορευμένο καρπό του παραδείσου, απέκτησε μεν γνώση του καλού και του κακού, αλλά γνώρισε συγχρόνως και τη θεία οργή: «Όθεν Κύριος ο Θεός έκβαλεν αυτόν έξω από τον παράδεισον της Εδέμ, διά να εργάζεται την γην από την οποίαν επάρθη. - Και απεδίωξε τον Αδάμ και κατ' ανατολάς του παραδείσου της Εδέμ έθεσε τα Χερουβίμ, και την ρομφαίαν την φλογίνην, περιστρεφόμενην πανταχόθεν, διά να φυλάττωσιν την οδόν του δένδρου της ζωής.» (Γένεσις, κεφ. γ' 23,24).

Απειθής ο μακρινός μας γενάρχης, καταδικάστηκε αμετάκλητα να ζει σε τόπο έξω από τα όρια του παραδείσου.

Σύμφυτη, λοιπόν, η εξορία με το προπατορικό αμάρτημα, από κει κατάγεται και η ξεχασμένη σήμερα φράση: «είναι στην εξορία του Αδάμ».

Οι αρχαίοι Έλληνες, κατατρεγμένοι λιγότερο από τους θεούς ή οι θεοί τους πιο ανεκτικοί, αποφάσιζαν οι ίδιοι, με δημοψήφισμα, αν ετίθετο θέμα εκτοπισμού συμπολίτη, που διέπραξε δημόσιο αδίκημα, κολάσιμο με την ποινή της εξορίας. Επειδή στην ψηφοφορία αναγραφόταν το όνομα του εξοριστέου πάνω σε όστρακο, προέκυψε το ρήμα **εξοστρακίζω**, συνώνυμο του εξορίζω.

Ούτε, λοιπόν, ως ποινή η εξορία είναι σύγχρονη επιπόηση. Κι αυτή με αμιγώς νομική υπόσταση προϋπήρχε.

Η λέξη εξορία, σύνθεση της φράσης: «έξω των ορίων», σύμφωνα με τα λεξικά νεοελληνικής, ως πρώτη έννοια, είναι η εκτός των ορίων της χώρας αποπομπή και διαβίωση κάποιου πολίτη. Στον ελληνικό, 20ό αι. μόνο σε μια περίπτωση ανταποκρίνεται εννοιολογικά. Πρόκειται για την επιφανή ομάδα κωνσταντινικών που έστειλε εξόριστους στην Κορσική ο Βενιζέλος, το 1917. Μόνο κατ' επέκταση ή μεταφορικά, αλλοιωμένη πάντως στην πρώτη της έννοια, η λέξη εξορία μπορεί να καλύψει την αποπομπή εντός των εθνικών ορίων. Γι' αυτό ακριβώς δεν ξενίζει καθόλου, όταν διαβάζουμε σε εφημερίδες του μεσοπολέμου ότι «Η αστυνομία Αθηνών εξώρισε -προσοχή στο ωμέγα- τους κομμουνιστάς εις τας Κυκλάδας», αντί του πιο σωστού «Η αστυνομία Αθηνών εξετόπισε τους κομμουνιστάς εις τας Κυκλάδας», εννοώντας πάντα τα νησιά Ανάφη, Φολέγανδρο, Ίο και Αμοργό, νησιά εντός των εθνικών ορίων.

Ωστόσο, ούτε ο αντίποδας εδώ διαφέρει. «Έκανα εξόριστος στον Άη Στράτη», άκουγες παλαιότερα για τον πιο «διάσημο» τόπο εξορίας και, ποτέ μα ποτέ, το «Έκανα εκτοπισμένος στον Άη Στράτη». Η τελευταία φράση μπορεί μεν να κυριολεκτεί, όπως και η πιο πάνω με τους αστυνόμους, αλλά αδυνατεί να μεταφέρει το βάρος του συναισθήματος και της μνήμης που ενέχει η πρώτη. Γιατί αδυνατεί; Γιατί ποτέ δεν φορτίστηκε και γιατί η γλώσσα δεν είναι παρά ανθρώπινη επιπόηση και μεταφορικά ή κυριολεκτικά, αδιάφορο, συνδέεται άρρηκτα με την ανθρώπινη εμπειρία.

25 Ιουλίου '74, Πέμπτη απόγευμα. Το φέρι μποτ «Σκίρων» δένει στην αποβάθρα του Πόρτο Ράφτη. Στην προκουαία κοσμοπλημμύρα. Σε

ένα πανό η φράση «Και Δόξα τω Λαώ». Η καταπακτή ανοίγει. Σαράντα τέσσερις πολιτικοί κρατούμενοι, εξόριστοι στη Γυάρο, ελεύθεροι, αποβιβάζονται. Θρίαμβος. Ο κύκλος των εκτοπίσεων στον ταραχώδη 20ό αι. κλείνει πλέον οριστικά.

Αλλά ας προσγειωθούμε, αφήνοντας στην άκρη τις ακριβολογίες. Ο εκτοπισμός, πριν από την ψήφιση (1929) του «ιδιωνύμου», με εξαίρεση τη δικτατορία Πάγκαλου που εμφανίζει σχετική μαζικότητα, είναι μεμονωμένος ή ολιγομελής. Ως τόποι εξορίας από κοινού με τους ποινικούς λειτουργούν τα άγονα νησιά Σκύρος (1924) και Άη Στράτης (1928) βόρεια και στο σύμπλεγμα των Κυκλάδων, Ανάφη και Φολέγανδρος (1924), Ίος (1926), Αμοργός (1927) και Σίκινος (:). Η εφαρμογή του «ιδιωνύμου» βάζει, αρχές του '30, στο χορό και τη Γαύδο από το Λιβυκό. Δύσκολες πάντα οι συνθήκες, αλλά πιο μαζικοί οι εκτοπισμοί με το «ιδιώνυμο», η ζωή στην εξορία αποκτά αναγκαστικά ομαδικό χαρακτήρα. Έτσι, σε κάθε νησί με μεγάλο αριθμό εξορίστων, όπως η Ανάφη και η Γαύδος, εμφανίζονται πρωτότυπες **μορφές αυτοοργάνωσης**: Οι Ομάδες Συμβίωσης Πολιτικών Εξορίστων, οι οποίες ως οργανωτική δομή και λειτουργία φτάνουν να επιβιώνουν μέχρι τέλη δεκαετίας του '50 στον Άη Στράτη, [...] τα ίδια νησιά, αλλά με αυξημένο κατακόρυφα τον αριθμό των εκτοπίσεων, χρησιμοποιεί και το καθεστώς Μεταξά.

Μεσολαβεί ο πόλεμος. Χωρίς ανάσα μπαίνουμε στα μισαλλόδοξα χρόνια του Εμφυλίου. Από τα μέσα '47, αρχίζουν κύματα μαζικών συλλήψεων. Ο αριθμός των πολιτικών εξορίστων αυξάνεται τώρα με γεωμετρική πρόοδο. Εκτός από τα ήδη γνωστά νησιά: Άη Στράτης, Φολέγανδρος, Ανάφη και Σίκινος, στο χορό μπαίνουν: Σαμοθράκη, Θάσος, Χίος, Λήμνος, Τρίκερι, Αλόνησος, Κύθηρα, ενώ συγχρόνως η Γυάρος λειτουργεί ως στρατόπεδο εγκλεισμού πολιτικών κρατουμένων. Κορύφωση η Μακρόνησος. Μετά τις εκλογές του '50, αρχίζει σταδιακά αποσυμφόρηση και ως αποκλειστικός τόπος εξορίας μένει ο Άη Στράτης, για τους πολιτικούς εξορίστους, και η Γυάρος, για τους πολιτικούς κρατούμενους. Ο τελευταίος εξόριστος φεύγει από τον Άη Στράτη αρχές του '63.

Παρεμβάλλεται φωτεινό διάλειμμα μικρότερο από τεσσεράμισι χρόνια. Η απριλιανή δικτατορία ξαναλειτουργεί το στρατόπεδο - φυλακή της Γυάρου και στη Λέρο, Λακκί και Παρθένι, ανοίγει δύο ακόμη στρατόπεδα-φυλακές. Εκτός από τον μαζικό εγκλεισμό γίνονται, όπως πάντα, και μεμονωμένες εκτοπίσεις αντικαθεστωτικών σε νησιά και ηπειρωτικές περιοχές.

Ο κύκλος των εκτοπίσεων μέσα στον 20ό αι. κλείνει οριστικά 25 Ιουλίου '74, με την επιστροφή των τελευταίων πολιτικών κρατουμένων από τη Γυάρο.

Αφιέρωμα, λοιπόν, όχι στην εξορία, αλλά στους τόπους εξορίας, τους τρόπους διαβίωσης εκεί και τους λόγους εξορισμού. Προφανώς οι τρεις περίοδοι, σε κάποιες περιπτώσεις και νησί, όπως για παράδειγμα ο Άη Στράτης ή η Μακρόνησος ή και τα Γιούρα ως στρατόπεδο πολιτικών κρατουμένων, συγκροτούν αποκλειστικό αφιέρωμα. Το θέμα δηλαδή δεν εξαντλείται. Απλή περιδιάβαση γίνεται. Αν καλή, μέτρια ή κακή κρίνεται. Ελπίζουμε όμως χωρίς ιδεοληψίες και «πολεμικές» παλαιών εποχών.

Δημοσίευση : 16 Νοεμβρίου 2003

ΤΡΊΤΗ, 8 ΜΑΡΤΊΟΥ 2011 Τόποι Εξορίας - Γυάρος

Στην μέση του Αιγαίου κοντά στις κοσμοπολίτικες Κυκλάδες μια μικρή ξερή και άνυδρη κορφούλα πετάει την πέτρινη μύτη της. Τούτη είναι η Γυάρος, το νησί των εξόριστων. **Περιστασιακοί κάτοικοί του από την εποχή του Διοκλητιανού: Οι ανεπιθύμητοι της εξουσίας.**

Στρατόπεδο Γυάρου

Η Γυάρος είναι ένα μικρό νησάκι μεταξύ Τήνου, Κέας και Σύρου. Κατά την εποχή των ρωμαϊκών χρόνων και του αυτοκράτορα Διοκλητιανού, το νησί πρωτοχρησιμοποιήθηκε ως τόπος εξορίας. Για τον γράφοντα, το νησί τούτο έχει ιδιαίτερη σημασία, εδώ εξορίστηκε ο παππούς που δεν γνώρισε ποτέ. Η Γυάρος επανέκτησε την φρικτή της ιδιότητα ως τόπος εξορίας το 1947, όταν έφθασαν στο νησί και οι πρώτοι πολιτικοί κρατούμενοι και εξόριστοι. Ήταν άνθρωποι δημοκράτες και κομμουνιστές, μέλη και μαχητές της Εθνικής Αντίστασης και του ΔΣΕ, καθώς και άλλοι αριστεροί και δημοκρατικοί πολίτες. Όταν τα πρώτα κύματα εξόριστων φθάνανε στο νησί δεν υπήρχε τίποτα. Οι εξόριστοι, για μεγάλο διάστημα, αναγκάζονταν να ζουν σε σκηνές, ενώ το λιγοστό φαγητό και νερό έρχονταν με καΐκια από τα γύρω νησιά και την ενδοχώρα. Πολλοί πέθαναν από τις κακουχίες.

Η ανάγκη για στέγαση της στρατιωτικής αρχής που φρουρούσε τους κρατούμενους έφερε το οικιστικό ζήτημα στο προσκήνιο. Για την κατασκευή εγκαταστάσεων επιστρατεύθηκαν, φυσικά, οι εξόριστοι. Οι συνθήκες εργασίας υπήρξαν μεσαιωνικές. Πολλοί ήταν αυτοί που βρέθηκαν νεκροί, από εργατικά ατυχήματα ή από την τρομακτική κακουχία. Οι εργασίες συνεχίζονταν αδιάκοπα, για 10 με 12 ώρες την ημέρα χωρίς σταματημό, ακόμα και κάτω από τον καυτό μεσημεριανό ήλιο. Εν τέλει, το 1948, οι πρώτες εργασίες ολοκληρώθηκαν. Στο νησί κατασκευάστηκαν, έως το 1951: Ένα κτίριο φυλακών, ένα νοσοκομείο, μερικά χαμηλά τολ και ένας σταθμός ηλεκτρικής ενέργειας.

Στις εκλογές του 1952 η Γυάρος κλείνει. Οι κρατούμενοι, εκείνη την εποχή, υπολογίζονταν σε 5426. Οι συνθήκες ήταν ακόμα και τότε απάνθρωπες. Οι κρατούμενοι μοιράζονταν κατά ομάδες των 4ων το ίδιο κελί ή την ίδια σκηνή (Το 1951 τα κρατητήρια ήταν υπερπλήρη). Το φαγητό που παρέχονταν στους κρατούμενους προέρχονταν από τα ζώαλευρα και τις ζωοτροφές που εισάγονταν από τις ΗΠΑ, ενώ το αλεύρι για το ψωμί ήταν τόσο ανεπαρκές, που πολλές φορές ζυμώνονταν μαζί με προιονίδι. Έτσι, το 1952, η Γυούρα κλείνει. "Στη Γυούρα κρατούνται περί τους 5426 κρατούμενους σε συνθήκες που δυσφημούν την χώρα μας στον πολιτισμένο κόσμο" τα λόγια αυτά ανήκουν στον τότε υπουργό δικαιοσύνης Δημήτριο Σπυρόπουλο.

Στις 21 Απριλίου του 1967, η ασθενής ελληνική δημοκρατία τοποθετείται στον γύφο. Ήδη από την πρώτη εκείνη ημέρα, κομμουνιστές και δημοκρατικοί πολίτες συλλαμβάνονται σε ολόκληρη την ελληνική επικράτεια.

Στο χωριό της Αμφιλοχίας δύο καμιόνια θα συλλάβουν μερικούς γερόντους και τα μέλη της ΕΔΑ. Ελάχιστοι θα ξαναγυρίσουν πίσω. Όταν η δικτατορία συνέλαβε τον Νικόλαο Διαμάντη, στο φτωχικό μας τραπέζι είχε φακές. Εκείνος τους είδε από την λόντζα και ετοίμασε αμίλητος τον σάκο. Δεν απόσωσε το φαγητό του. Στην πλατεία του χωριού, μια γυναίκα ξεπετάχτηκε από το μανάβικό της, το φρόνημά της άσπιλο, βασιλικιά. "Τι τους πήρατε πάλι μωρέ;", ούρλιαξε στους χωροφύλακες, "Τούτοι είν' οι καλύτεροι άνθρωποι". Μερικά πορτοκάλια μπήκαν από τα χέρια της στους σάκους των κρατουμένων, του παππού μου του έδωσε δύο. Αυτή μονάχα αντέδρασε από ένα πλήθος εκατοντάδων που, αν είχε πετάξει από μια μονάχα πέτρα, θα είχε θάψει κάθε στρατηγό και χωροφύλακα κάτω από βουνά. Έτσι η Γυούρα ξανάνοιξε και η Ελλάδα μπήκε στον γύφο.

Ο Νίκος Διαμάντης δεν επέστρεψε ποτέ στο σπίτι του. Πέθανε στο νοσοκομείο Ευαγγελισμός σε ένα ράντζο, αφού λόγω φρονημάτων δεν του έδιναν θέση στην εντατική. Το όνομά του ακούγονταν συχνά από το ράδιο Μόσχα ανάμεσα σε αυτά των όσων ήταν ετοιμοθάνατοι στην Γυάρο.

Η δικτατορία, από τις πρώτες ημέρες, αγωνιούσε να παρουσιάσει τις εξορίες σαν τόπο αναψυχής. "Σήμερα εμεταφέρθησαν 756 εκτοπισθέντες και σταδιακά θα μεταφερθούν από 1500 ημερησίως έως το νούμερο των 7000, ούτω δια να συμπληρωθούν αι εγκαταστάσεις εις την νήσον δια την ανωτέραν διαβίωσιν των μεταφερθέντων", μας πληροφορεί ο αντιστράτηγος της χωροφυλακής Ανδρικόπουλος.

Αργότερα, ο Στυλιανός Παττακός θα επισκευθεί το νησί με την συνοδεία του υπουργού δημοσίας τάξης Τοτόμη και εκεί περιχαρείς οι δικτάτορες θα διαπιστώσουν: "Αι συνθήκαι των μεταφερθέντων είναι καλά και βελτιούνται συνεχώς". Τα δέματα για τους κρατούμενους δεν γίνονται δεκτά δεδομένου, όπως μας πληροφορεί και ο δικτάτορας Παττακός, ότι οι κρατούμενοι δεν έχουν ανάγκη από τίποτε.

Οι συνθήκες φυσικά είναι παντελώς διαφορετικές. Στερήσεις, κακουχία και καθημερινοί ξυλοδαρμοί. Το συσσίτιο αρκεί και για έναν βασιλιά :

ΔΕΥΤΕΡΑ: Φασόλια σούπα 140 γρ., ρέγγα 200 γρ., χόρτα ραδίκια ή κουνουπίδι 400 γρ. ελιές 50 γρ.

ΤΡΙΤΗ: Κιμάς κατεψυγμένος 120 γρ., μακαρόνια 85 γρ., 2 αυγά

ΤΕΤΑΡΤΗ: Ρύζι σούπα 80 γρ., συκώτι κατεψυγμένο 80 γρ., τυρί φέτα 50 γρ.

ΠΕΜΠΤΗ: Φασολάκια κονσέρβα 300 γρ., σαρδέλες παστές 50 γρ., χαλβάς 100 γρ.

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ: Φακές σούπα 140 γρ., ελιές 50 γρ., πατάτες βραστές 400 γρ., λεμόνι ένα.

ΣΑΒΒΑΤΟ: Μπάμιες κονσέρβα 300 γρ., φυτικό βούτυρο $\frac{1}{2}$ πακέτο, κομπόστα 200 γρ.

ΚΥΡΙΑΚΗ: Κρέας βραστό 150 γρ., μακαρόνια 85 γρ., δύο αυγά, τυρί κεφαλίσιο 60 γρ.

«Το πρωινό ρόφημα, αποτελούμενο εκ τείου, ενισχύεται ενίοτε εκ γάλακτος εβαπορέ ή συμπυκνωμένου, το δε γεύμα ή το δείπνον διά φρούτου, χυμών ή μαρμελάδας».

Ακολουθεί η πολιτική του αποπροσανατολισμού: Το μπλέξιμο με τους αριθμούς των μεταφερόμενων στη Γυάρο είναι χαρακτηριστικό. Σε επίμονες ερωτήσεις των ξένων ανταποκριτών, ο Παπαδόπουλος απέφυγε να αναφέρει σαφή αριθμό φυλακισμένων και εκτοπισμένων. «Δεν έχω λογιστήν διά να παρακολουθεί τας προσθαιρέσεις των κρατουμένων» (10/4/70). Σκοπός της χούντας ήταν να εμφανίσει μειωμένο το συνολικό αριθμό των εκτοπισμένων, προκειμένου να καθυσχύσει τη διεθνή κοινή γνώμη, αλλά ταυτόχρονα έπρεπε να στέλνει και το τρομοκρατικό της μήνυμα προς το εσωτερικό.

Ο Παττακός αναφέρει, 20 μέρες μετά το πραξικόπημα, ότι μεταφέρθηκαν 6.138 άτομα στη Γυάρο. Οι αναφορές του Τύπου είναι βέβαια όλες θετικές. Ως είδηση αναφέρεται μόνο η απόλυση κρατουμένων και όχι η μεταφορά τους στο νησί:

«Απολύονται οι υπερήλικες και οι ανάπηροι» (11/5/67),

«Απολύονται 200 κρατούμενοι της Γυάρου» (16/5/67),

«Απελύθησαν 250 περίπου κρατούμενοι της Γυάρου» (17/5/67),

«Χιλιάδες εκ των κρατουμένων θ' απολυθούν από την Γυάρον» (23/5/67),

«Επανήλθον 270 απολυθέντες από την Γυάρον» (25/5/67),

«Θα απολυθούν αύριον 600 ακόμη κρατούμενοι, ενώ έχουν ήδη αφεθεί ελεύθεροι 1.260 συνολικώς» (5/6/67),

«800 ακόμη ήλθον εις τον Πειραιά. 3.300 κρατούμενοι της Γυάρου έχουν απολυθή μέχρι στιγμής» (19/6/67).

Από τα νούμερα, βέβαια, πολλά είναι πλασματικά και άλλα είναι παραφουσκωμένα, έτσι η αντικειμενική επισκόπηση της κατάστασης είναι εντελώς αδύνατη.

Λίγο πριν από τη συμπλήρωση ενός χρόνου από το πραξικόπημα, ο Παπαδόπουλος εξηγεί για ποιο λόγο δεν πρόκειται οι εκτοπισμένοι της Γυάρου να περιληφθούν στην αμνηστία που είχε υποσχεθεί τα Χριστούγεννα: «Είπον σαφώς τότε, ότι η Κυβέρνησις απεφάσισε να αμνηστεύση. Δεν ξεύρω ποίοι από σας είσθε νομικοί, εγώ δεν είμαι. Εν πάση περιπτώσει, οι νομικοί, οι οποίοι πάντως είναι απαραίτητοι, λέγουν ότι αμνηστεύεται αδίκημα ή παύει η ποινική δίωξις επί αδικήματος δια το οποίον εκκρεμεί δίκη. Εγώ, λοιπόν, εξήγγειλα αμνηστίαν - και η αμνηστία ανεφέρετο επί ωρισμένων κατηγοριών εγκληματιών. Αφέθησαν όντως όσοι ημνηστεύθησαν διά τα αδικήματά των ελεύθεροι. Οι περί ων αναφέρεσθε, οι οποίοι αποτελούν και την πεμπτουσίαν του κομμουνισμού, δεν είναι σήμερον κατάδικοι ή υπόδικοι. Είναι βάσει νόμου του κράτους υπό περιορισμόν της ελευθερίας των διοικητικών, περιορισμόν καλυπτόμενον υπό αποφάσεως αρμοδίας κατά νόμον Δικαστικής Επιτροπής. Εξ αυτών έχουν παραμείνει υπό περιορισμόν όσοι δεν δέχονται να δηλώσουν, ότι δεν πρόκειται να λάβουν τα όπλα κατά της πατρίδος».

Από την χουντική προπαγάνδα, που και ο Γκαίμπελς θα ζήλευε, δε λείπουν φυσικά και οι μαρτυρίες των «ικανοποιημένων» ή και «ενθουσιασμένων» κρατουμένων.

Η ανθρώπινη ιστορία - η ανθρωπογεωγραφία - της Γυάρου

Σ' αυτό το άρθρο - αν και επαναλαμβάνεται μέρος της ιστορικής αναδρομής - διαπιστώνουμε μια πιο ανθρώπινη ματιά στην παρουσίαση αυτής της ιστορίας.

Για το κάτεργο της Γυάρου έχουν γραφτεί αρκετά. Όμως, όσα και να γραφούν, δεν μπορούν να περιγράψουν την πραγματικότητα, την πρωτοφανή βαρβαρότητα που βίωσαν οι περισσότεροι από 18.500 κρατούμενοι που πέρασαν από εκεί, την πρώτη περίοδο, 1947 -1954, και χιλιάδες πολλές ακόμα στις επόμενες περιόδους, που το καταραμένο αυτό νησί χρησιμοποιήθηκε από τις κυβερνήσεις της άρχουσας τάξης, δεξιές και κεντρώες, και τη χούντα αργότερα, σαν τόπος εξορίας των αγωνιστών της δημοκρατίας. Κι αυτό, σε μια προσπάθεια, με την απομόνωση από τον άλλο κόσμο και με τη χρησιμοποίηση κάθε μεθόδου βασανισμών, πείνας και εξαθλίωσης, με στόχο να «σπάσουν» ψυχολογικά τους αγωνιστές.

Η Γυάρος, που, πλέον, αποτελεί ιστορικό τόπο μνήμης, λειτούργησε σε τρεις περιόδους, από τις οποίες την πρώτη, την πιο τραγική, 1947-1953, χρησιμοποιήθηκε, στην κυριολεξία, σαν τάφος για χιλιάδες αγωνιστές αντιστασιακούς της απελευθέρωσης της πατρίδας από το Γερμανό κατακτητή. Ακολούθησε η δεύτερη περίοδος, 1954 -1961, όπου, επίσης, μαρτύρησαν χιλιάδες αγωνιστές, κομμουνιστές, δημοκράτες, ενώ για τρίτη φορά το νησί, και η προηγούμενη υποδομή που φτιάχτηκε με τα χέρια των πολιτικών κρατούμενων της πρώτης περιόδου, χρησιμοποιήθηκε σαν τόπος εξορίας την περίοδο της χούντας των συνταγματαρχών, 1967-'68 και 1973-'74.

[...] Η επιλογή (του χώρου) [από τα πρώτα χρόνια «αξιοποίησής» του] γίνεται μετά από επισκέψεις σε πολλά νησιά, κυρίως ερημονήσια. Την οργάνωση μιας τέτοιας φυλακής - εξορίας, έχει αναλάβει ένας Άγγλος ειδικός, που έμεινε στην ιστορία, ως «Κουλοχέρης» - έτσι τον ονόμασαν οι πολιτικοί κρατούμενοι, γιατί είχε το ένα χέρι του κομμένο. Αυτός αποφάνθηκε πως το νησί - φυλακή που χρειάζεται το καθεστώς είναι η Γιούρα, ως ο πιο πρόσφορος τόπος εξόντωσης των πολιτικών κρατουμένων. Εδώ μπορούσε το καθεστώς, σε συνθήκες πλήρους απομόνωσης των κρατουμένων, να συνδυάσει όλες τις μακάβριες τεχνικές για την εξόντωση, ηθική και φυσική, των επικίνδυνων κομμουνιστών, των πολιτικών του αντιπάλων, «εν κρυπτώ και παραβύστω». Έτσι, αποφασίστηκε να ιδρυθεί το στρατόπεδο, και αρχίζουν να στέλνουν, απ' όλη την Ελλάδα, πολιτικούς κρατούμενους.

Διατάσσονται όλες οι φυλακές του κράτους να στείλουν τους κρατούμενούς τους στη Γιούρα. Αρχικά, υπάρχει πρόγραμμα για 10.000. Αδειάζουν κυριολεχτικά πολλές φυλακές του κράτους, που έρχονται στη Γιούρα, όχι μόνον με τους κρατούμενούς τους, αλλά και το προσωπικό τους, τα βιβλία τους, τα έπιπλά τους (φυλακές Καλαμών, Θεσσαλονίκης, Αθηνών κλπ). Παρ' όλο που, απ' την πρώτη μέρα της ίδρυσής της, η Γυάρος ονομάζεται «εγκληματική φυλακή» και θα 'πρεπε, συνεπώς, να περιλάβει μόνο βαρυποινίτες καταδίκους, ωστόσο στέλνουν κάθε είδους κρατούμενο: Θανατοποινίτες, κατάδικους σ' εγκληματικές ποινές, ελαφροποινίτες κι υπόδικους ακόμα. Υγιείς και άρρωστους (απ' τ' αναρρωτήρια των φυλακών κι απ' τη «Σωτηρία»). Άντρες, γέρους και παιδιά 12, 13 χρονών από τη Ρούμελη - υπόδικα!).

Η τύχη όλων αυτών των ανθρώπων φανερώνεται από την πρώτη στιγμή. Σταμάτημα της επαφής απ' όλο τον κόσμο. Ολοκληρωτική απομόνωση. Μ' αυτό τον τρόπο: Οι κατάδικοι δεν μπορούν κανένα ένδικο μέσο ν' ασκήσουν. Οι υπόδικοι με κανένα τρόπο δεν μπορούν να φροντίσουν την υπόθεσή τους. Μένουν έτσι μήνες, χρόνια υπόδικοι, υποφέρουν τόσα, ώσπου, κάποτε, τυχαία, θα τους αρπάξουν για δίκη ή θα τους κοινοποιήσουν ένα βούλευμα απαλλαχτικό - άπειρες φορές έγινε κι αυτό (αφού ρημάχτηκαν 1-2 χρόνια στη Γιούρα)!

Όσο για τους θανατοποινίτες - είναι τόσο βαρύ το δράμα τους... Δεν ξέρουν τίποτα για την πορεία της υπόθεσής τους: Αλληλογραφία σπάνια - κι αν φτάσει ποτέ στον προορισμό της. Αίτηση χάριτος αδύνατο να γίνει στη Γιούρα. Έπειτα, πού καιρός ν' ασχοληθείς με τέτοια, όταν ολημερίς σέρνεσαι στη δουλειά, βασανίζεσαι, προσπαθείς να σωθείς από την άμεση καθημερινή απειλή της ζωής σου; Κυρίως, όμως, δεν κάνει ο θανατοποινίτης καμιά ενέργεια στη Διεύθυνση, γιατί αλίμονό σου αν μάθει η Διεύθυνση ή κανένας φύλακας ότι είσαι δικάσιμος σε θάνατο και ζητάς και ρέστα: θα κακοποιηθείς σε τέτοιο βαθμό, που ίσως δε θα ζήσεις...

[Σε άλλο άρθρο διαβάζουμε, πάντα για τις συνθήκες κράτησης και επιβίωσης στο νησί.....]

[...] Έτσι απομονωμένη η Γυάρος από τον άλλο κόσμο, ήταν ο ιδανικότερος τόπος για να μπορούν να βασανίζουν, χωρίς ν' ακούγονται οι φωνές των βασανισθέντων κρατουμένων, και να μην μπορούν οι τελευταίοι να ασκήσουν ακόμη και κανένα ένδικο μέσο.

Στα τρία πρώτα χρόνια, όπως αποκαλύπτουν οι ίδιοι με τα σημειώματα που αποτέλεσαν τη βάση για την έκδοση του βιβλίου «ΓΙΟΥΡΑ ΤΟ ΘΑΝΑΤΟΝΗΣΙ», και με υπομνήματα που κατάφεραν να στείλουν προς διεθνείς οργανισμούς, στον ΟΗΕ και τον ΕΣ κλπ., οι πολιτικοί κρατούμενοι στη Γυάρο, στο θανατονήσι - το Νταχάου της Αμερικανοκρατίας, ζήσαν σε μια φρίκη, σε μια κόλαση, μέσα στο αίμα και στο θάνατο. Με ατέλειωτα βασανιστήρια μέσα σε μια ολοκληρωτική απομόνωση απ' όλο τον κόσμο, τσακίστηκαν από στερήσεις, πείνα, αγρύπνια, δίψα. Η φυματίωση, κατά κύριο λόγο, θέρριζε, ξεπερνώντας το 60-70% του συνόλου των συντρόφων μας.

Μικρό απόσπασμα από μαρτυρία γυναίκας εξόριστης στη Γυάρο.

Σημαντική η «κατάθεση» ψυχής για τον «έλεγχο στην αλληλογραφία, κυρίως στην επιμονή των κρατούντων να μην παραλείπουν να τους ενημερώνουν για ο,τιδήποτε δυσάρεστο, ενώ αποσιωπούσαν τις ευχάριστες ειδήσεις.

Η Χρυσούλα Γκόγκογλου, η οποία έμεινε σχεδόν όλο το 1968 στη Γυάρο, ήταν μια από τις 300 γυναίκες κρατούμενες, που πέρασαν από αυτό το κάτεργο.

Όπως είπε η Χρ. Γκόγκογλου, πολλές από αυτές τις γυναίκες τις συλλάβανε προληπτικά, και άλλες, αργότερα, για την αντιδικτατορική τους δράση. Ανάμεσα σ' αυτές, ήτανε μάνες με μωρά, μητέρες με μικρά παιδιά, που τ' άφησαν μόνα τους στο σπίτι και την προστασία των συγγενών και της γειτονιάς, γιατί -σε μερικές περιπτώσεις- ήταν και ο πατέρας στην εξορία.

Κατακρατούσαν ακόμα και τα γράμματα

Οι άνθρωποι της χούντας δε συγκινούνταν σε κανένα δράμα. Αντίθετα, προσπαθούσαν να κάνουν πιο σκληρή και απάνθρωπη τη ζωή των κρατουμένων. «Κατακρατούσαν τα γράμματά μας, είπε η Χρ. Γκόγκογλου, το μόνο μέσο επικοινωνίας με τις οικογένειές μας. Το γράμμα με την κακή είδηση, το θάνατο, την αρρώστια έφτανε στα χέρια μας. Ένιωθαν ευχαρίστηση, όταν μας ανήγγελλαν τέτοιες ειδήσεις, ενώ, αντίθετα, τα χαρούμενα γράμματά μας καταστρέφονταν, τα πετούσαν στη θάλασσα». [...]